

KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜNDEKİ ÇEVRE DERSLERİNİN ÇEVRE BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Aziz Belli
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
azizdarende@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Aydın
Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
abdullahaydin01@hotmail.com

ÖZ

Çevre bilincinin gelişiminde birçok faktörün etkisi bulunmaktadır. Bu çalışma ile çevre bilincini etkileyen faktörlerden biri olan eğitim faktörünün çevre bilinci üzerine nasıl bir etkisi olduğu kamu yönetimi bölümü müfredatındaki çevre dersleri bağlamında ele alınmaktadır. Çevre bilinci ile çevre dersleri arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için Mustafa Kemal Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kamu yönetimi bölümünde çevre dersi alan ve almayan öğrencilerin çevre bilinç düzeyini ölçmek üzere Dunlap ve Van Liere(1978) tarafından geliştirilen ve 2000 yılında revize edilen "Yeni Çevresel Paradigma"(New Environmental Paradigm) ölçeği uygulanacaktır. Anket soruları analiz edilirken, frekans analizleri, T-testi, F(ANOVA) testi, korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Çalışma sonucunda çevre bilincinin yaş, eğitim, cinsiyet değişkenlerine göre değişkenlik gösterip göstermediği belirlenmiştir. Ayrıca kamu yönetimi müfredatı çevre bilinci açısından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Bilinci, Kamu Yönetimi, Eğitim

The Effect of Environmental Courses in the Department of Public Administration on Environmental Conscience

Abstract

Many factors influence the development of environmental awareness. In this study, the effect of the education factor, which is one of the factors affecting the environmental awareness, on the environmental awareness is discussed in the context of the environmental lessons in the curriculum of the public administration department. In order to determine the relationship between environmental awareness and environmental lessons, it was aimed to measure the level of environmental consciousness of students who have taken or not taken environmental lessons from students at Mustafa Kemal University and Kahramanmaraş Sütçü İmam University Department of Public Administration. For this, the "New Environmental Paradigm" scale developed by Dunlap and Van Liere (1978) and revised in 2000 will be applied. When the questionnaire was analyzed, frequency analysis, T-test, F (ANOVA) test, correlation analysis were used. As a result of the study, it was determined whether environmental consciousness varies according to age, education, gender variables. In addition, the public administration curriculum has been discussed in terms of environmental awareness.

Keywords: Environmental Conscience, Public Administration, Education.

1. GİRİŞ

Sanayileşme ve kentleşmenin etkisi ile çevre sorunları hızlı bir şekilde artış göstermiş ve insanlık yok olma endişesi ile baş başa kalmıştır. Bu kapsamda çevre sorunlarındaki artışı önlemeye yönelik birçok uluslararası toplantı ve konferans düzenlenmiştir. Özellikle 1970 yılı sonrasında Birleşmiş Milletler bu konuya özel önem vermiştir. Başlangıçta çevre sorunlarını onarıcı politikalar ile giderilmeye çalışılmış ancak sorunun temel kaynağı insan faaliyetleri olduğu için çevre sorunlarını önleyici politikalar ile ortadan kaldırmak gerektiği ortak bir fikir olarak kabul edilmiştir. Önleyici çevre politikalarının temel araçlarından biri olan çevre eğitimi bireylerin çevresel tutum ve davranışlarının gelişmesinde önemli etkiler bırakmaktadır. Özellikle çevre merkezci bir bilinç oluşmasında çevre eğitiminin önemli etkisi bulunmaktadır.

Çevre sorunlarının çözümünde eğitimin her bilim dalında bulunması gerekmele birlikte kamu yönetimi bölümlerinin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Nitekim kamu yönetimi bölümleri kentleşme ve çevre sorunları alt

anabilim dalını barındıran bir alan olması açısından çevre sorunlarının çözümünde önemli işlevleri olabilecek bir bilim dalıdır. Özellikle bu bölümden mezun olup çevre merkezci bilince sahip olan öğrencilerin bürokraside önemli mevkilere gelmeleri çevre sorunlarının çözümünde önemli bir aşama kaydedilmesini sağlayacaktır. Nitekim kamu yönetimi bölümü mezunları kaymakamlık, müfettişlik ve birçok kurumun uzman personel ihtiyacını karşılayan bir bölümdür. Bu araştırma ile kamu yönetimi bölümünde okuyan öğrencilerin aldıkları çevre dersleri ile çevre merkezci ve insan merkezci bilince sahip olmaları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf ve gelir gibi demografik özellikleri ile çevre merkezci ve insan merkezci bilince sahip olmaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde çevre sorunları, çevreci yaklaşımlar ve çevre eğitimi konuları yerli ve yabancı literatürden yararlanarak hazırlanmıştır. Alan araştırmasını kapsayan ikinci bölümde ise Mustafa Kemal Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü öğrencilerine çevre bilinç düzeyini ölçmek üzere Dunlap ve Van Liere (1978) tarafından geliştirilen ve 2000 yılında revize edilen “Yeni Çevresel Paradigma”(New Environmental Paradigm) ölçeği uygulanmıştır. Analiz sürecinde SPSS programından faydalanılmış olup faktör analizi yapılmış ve faktör analizi sonucunda elde edilen değişkenler kapsamında bağımsız örneklem T test, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon analizleri ile hipotezler test edilmiştir. Araştırma sonuç ve öneriler bölümü ile tamamlanmıştır.

2. ÇEVRE SORUNLARI

Çevre sorunları insanlık tarihi ile birlikte ortaya çıkmıştır (Karabıçak ve Armağan, 2004: 207). Ancak 20. yy’dan itibaren teknoloji ve sanayideki hızlı gelişme, artan nüfus ve bunun bir sonucu olarak düzensiz ve sağlıksız kentleşme süreci, doğal kaynakların tüketilerek yok edilmesi ve değişen tüketim alışkanlıkları sonucunda hava, su ve toprak kirliliğine sebep olarak insanları ve diğer canlı yaşamını olumsuz etkilemektedir. Günümüzde halen çözüm bulunamayan çevre sorunları gün geçtikçe artış göstermekte ve bu durum sonucunda su, hava ve toprak kirliliği başta olmak üzere insanlığın hayatını derinden etkileyen çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Böylece çevre sorunları yalnız ülkelerin sorunu olmaktan çıkarak tüm insanlığın ortak sorunu haline gelmiştir (Akyüz, 2015: 428; Baykal ve Baykal, 2008: 3; Hayta, 2006: 364) Görüldüğü üzere, çevre sorunlarının temel nedeni, toplumsal etkinlikler sonucunda doğal çevre üzerindeki baskının çevrenin taşıma kapasitesini aşması olduğu söylenebilir (Ertürk, 2009: 143).

İnsan ile çevre arasındaki ilişki sonucu insanın çevre üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışması sonucu doğal çevre üzerindeki insan eliyle doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan müdahalelerin ekolojik dengeyi bozması çevre sorunları olarak tanımlanabilir (Görmez, 2010: 4-5). İnsanlığın ilk karşılaştığı çevre sorunları hava, toprak ve su kirliliği olduğu söylenebilir. Bunlar dar anlamda çevre sorunları olarak çevre kirliliği şeklinde nitelendirilebilir. Geniş anlamda ise çevre kirliliği klasik anlamdan çıkarak daha büyük boyutlara ulaşmıştır (Görmez, 2010: 28-29). Bugün dünyanın karşı karşıya kaldığı somut çevre sorunlarını şu şekilde sıralanabilir: Ozon tabakasının incilmesi, küresel ısınma ve iklim değişikliği, asit yağmurları, aşırı nüfus artışı ve bunun bir sonucu olarak çarpık ve aşırı kentleşme, biyolojik çeşitliliğin azalması, ormanların ve sulak alanların yok olması, nükleer enerji kullanımı sonucu ortaya çıkan kirlilik, erozyon, kuraklık ve çölleşme, seller, kıtlık, yer altı sularının kirletilmesi ve düzensiz kullanımı, kıyı şeridindeki bilinçsiz yapılaşma ve turizm sonucu ortaya çıkan kirlilik, deniz kirliliği, denizlerin doldurulması, aşırı balık avlama, her türlü (endüstriyel, kimyasal, tıbbi, hafriyat vb.) katı atıklar, pestisitler, kimyasal gübreler, tarım ilaçları, yenilenemeyen kaynakların hızla tüketilmesi, GDO’lardır (Bozkurt, 2013: 18). Çevre konusu sadece dünün veya bugünün sorunu değil, aynı zamanda geleceğin de sorunudur. Bireyler insanın insanca yaşayabilmesi için canlı varlıklarla olan ilişkilerinin yanında cansız varlıklarla olan ilişkilerini de uyumlu bir şekilde düzenlemelidir (Karabıçak ve Armağan, 2004: 207). Nitekim küresel ısınmanın ortaya çıkması başta olmak üzere birçok çevre sorununun kaynağında insan faktörünün olduğu artık tartışmasız olarak kabul edilmektedir (Gül, 2013: 18).

Çevre sorunlarının temelinde insan faaliyetleri olması çevresel etik yaklaşımlar üzerinde de etki etmiştir. Nitekim ortaya çıkan yaklaşımlar insanın konumuna göre nitelendirilmiştir. Çevresel etik yaklaşımlar; insan merkezci (antroposentrik), canlı merkezci (biosentrik) ve çevre merkezci (ekosentrik) yaklaşımlar olmak üzere genellikle üç başlık altında incelenmektedir (Kayaer, 2013: 69).

İnsan merkezci çevre yaklaşımına göre, insan merkezdedir. İnsanı merkeze alan ve yalnızca onun menfaat ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen bir dünya tasarımında kuşkusuz doğanın insana egemen olmasından söz edilmez tersine insan doğanın efendisi olduğu ve tüm yaratılanlar insan için yaratıldığı anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayışa göre insan evrenin hiyerarşik düzeninde en üsttedir. İnsan merkezilikte, tüm canlı ve cansız varlıklar insanın amaçları ve çıkarları doğrultusunda kullanılan kaynaklar olarak görülür (Keleş, 2015: 125; Gül, 2013: 18). Bu yaklaşıma göre doğaya karşı sorumsuzca hareket etmemek gerekmektedir. Doğaya verilen bu önemin asıl nedeni ise doğanın insan menfaatlerini karşılaması ve bu menfaatlerin korunmasıdır (Yılmaz Turgut, 2009: 29). İnsanı üstün gören dünya görüşü kültür ve bilimin insanın doğa üzerindeki egemenliğini sağlayacak ve doğanın yeniden yapılandırılmasını sağlayacak iki temel unsur olarak belirler. Bilimin insanın doğa üzerindeki egemenliğini sağlamak için uygun bilgi, teknoloji ve alt yapıyı oluşturur (Tuna, 2007: 191). Günümüzde küreselleşmenin de etkisi ile sanayi toplumunun bilgi toplumuna doğru dönüşmesi ile birlikte sanayi sektörü yerini bilgi sektörüne bırakmıştır (Ağır ve Turhan, 2014). Ancak teknoloji ve bilgi alanında önemli gelişme gösteren insanlık bu başarısını insan-doğa ilişkisini belirlemede kullanmamış, bunun tersine çevrenin talan edildiği yeni bir toplumsal yapı inşa edilmiştir (Gül, 2013: 18). İnsan merkeziciliğin daha katı ve radikal hali benmerkezli (egocentric) olarak isimlendirilen yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre insan evrende korunması gereken en üstün varlık olarak istediği her şeyi yapabilir. Bu yaklaşımın özü insanın mutluluğunun artırılması ve insan ihtiyaçlarını giderebilmesi için yapılacak her şeyin meşru olmasıdır. Böylece insan doğayı istediği şekilde kullanarak tahrip edebilir. Çevre sorunlarının günümüzde bu denli artması ile birlikte bu düşünce geçerliliğini kaybetmiştir (Yılmaz Turgut, 2009: 29).

İnsan merkezli çevrecilik anlayışının insanı merkeze alan ve sadece insan olarak nitelenen tezine şiddetle karşı çıkan canlı merkezli yaklaşım tüm canlıların değerli ve hak sahibi olduğu ve bu canlıların salt amacının insanın ihtiyaçlarını gidermek olmadığı düşüncesine dayanır. Bu yaklaşımın öncüsü “yeryüzü etiği” ile Aldo Leopold olmuştur. Canlı merkezli çevre yaklaşımında cansız varlıkların değeri göz ardı edilmiştir. Bundan dolayı yeni bir yaklaşım olan çevre merkezilik ortaya çıkmıştır (Kayaer, 2013: 72). Çevre merkeziliğin yaptığı etik, siyasal ve sosyal öneriler, hem insanları, hem de insan olmayan diğer canlıları ilgilendirir. Bu yaklaşıma göre insanlar ekolojinin ve ekosistemin kurallarına bağlıdır (Keleş, 2015: 125). Çevre merkezci yaklaşım insanın doğanın efendisi olduğu ve doğa üzerindeki hâkimiyetini kurma temelinden yola çıkmıştır. Yaklaşımın özü, insanında doğanın bir parçası olduğu ve insan türünün diğer varlıklardan üstün olmadığıdır (Yılmaz Turgut, 2009: 29). Çevre sorunlarının temel kaynağının insan olarak görünmesinin altında yatan nedenlerden birisi çevre merkezci etik yaklaşımıdır. Ekolojik olarak insan, besin piramidinin tepesinde bulunmaktadır. Biyolojik olarak ise, insan hayvanlara, bitkilere ve doğaya hükmetmektedir. Çevre merkezilik görüşünün temel özelliği, doğal dünyanın kendi başına bir içsel değeri olduğu düşüncesine dayanmasıdır. Çevre merkeziliğin toprak etiği ve derin ekoloji olmak üzere başlıca iki çeşidi vardır (Ertürk, 2009: 83-84). Çevreye zarar verenin insan olduğu savından hareketle; bireyler, ekosistemde bulunan canlı ve cansız varlıkları sadece insan ihtiyaçlarını karşıladığından dolayı değer vermemelidir. Eğer bu varlıkların kendilerine özgü değerleri olduğuna inanılırsa insan çevreyi koruma içgüdüğü ile hareket eder ve çevreye gösterilen saygı ile birlikte olumlu bir davranış değişikliği ortaya çıkacaktır (Karakoç, 2004: 64). Nitekim sadece canlı merkezli etik ile hareket edilseydi sular, denizler gibi cansız nesnelere korunmasına ihtiyaç bulunmazdı ancak çevre merkezilik bu anlayışı değiştirerek cansız varlıklarında korunması gerektiği ve kendilerine has değerleri olduğunu kabul etmiştir.

3. ÇEVRE EĞİTİMİ

Çevre eğitimi çevre sorunlarının daha iyi algılanabilmesi ve çözüm bulunabilmesi için önemli bir araçtır. Bu eğitim sayesinde çevresine saygı duyan, çevreye karşı duyarlı ve çevre bilincine sahip, doğal, tarihi ve kültürel değerleri koruyan bireyler yetiştirmek hedeflenir. Böylece çevreye karşı olumlu tutum ve davranışları olan bireyler yetişir (Erten, 2004; Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı, 10.10.2016, www.tukcev.org.tr). Bu özellikleri bakımından çevre eğitimi, çevre bilimi veya diğer ekolojik içerikli eğitimlerden ayrılır. Çevre eğitimi, bir yandan çevreyi kapsayan temel bilgileri aktarırken diğer yandan da bireylerde çevreye yönelik tutum ve davranışlarının gelişmesini sağlar. Çevre eğitimi, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor öğrenme alanlarına hitap eder (Erten, 2004).

Çevre sorunlarının çözümünde birçok araç kullanılmaktadır. Ancak şu ana kadarki gelişmeler gösteriyor ki devletler ve sivil toplum örgütlerinin çabası bu sorunların çözümü için yeterli olmamıştır. Eğer bireyler çevreyi kirletmemesi gerektiği ile ilgili tutum ve davranışa sahip olurlarsa sorun çıkmadan önlenmiş olur. Bu tutum ve davranışın oluşmasında da çevre eğitiminin önemli bir yeri vardır. Nitekim çevre sorunlarının çözümü konusunda belli bir duyarlılığa sahip olan veya bu konuda eğitim almış olan bireylerin çözüm noktasında daha etkin rol aldıkları bilinen bir gerçektir. Çevre ile ilgili sorunların niteliğini anlayabilmek, çözüm önerileri geliştirebilmek ve bireylerin çevre ile ilgili tutum ve davranışlarında değişiklikler meydana getirebilmek, ancak doğru bir çevre eğitimi ile mümkün olmaktadır (Özbutuğu vd., 2014: 394). Çevre eğitiminin konusu çevre ile ilgili konularda etkin katılım gösterecek, olumsuz olay ve olgulara karşı bir tepkisi olacak, bireysel çıkarların toplumsal çıkarlardan ayrı olmayacağı gerçeğini kavratacak bir eğitim modeli geliştirilmesidir (Kaya vd., 11.10.2016, <http://tucaum.ankara.edu.tr>). Çevre eğitiminin amacına ulaşması için normal eğitim ve öğretim metotlarından çıkılarak eğitim çalışmalarında işitsel ve görsel materyaller ile desteklenmesi gerekmektedir (11.10.2016, www.cevremuhendisligi.org).

Çevre eğitimi insanın doğumundan ölümüne kadar alınması ve uygulanması gereken bir eğitim olduğundan sadece okulda alınması gereken bir eğitim olmaktan çıkarılmalıdır (Üzülmez, 12.10.2016, www.uzulmez.info). Nitekim çevre eğitimi ev, okul ve yerel topluluklar olmak üzere üç ortamda verilmelidir (Demirkaya, 2006: 208). Bu açıdan çevre eğitimi diğer eğitim dallarından ayrılmaktadır. Bununla birlikte çevre eğitimi, teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde gelişmesi ve her geçen gün daha farklı çevre sorunları ile karşılaşılması nedeniyle ayrıca önem verilmesi gereken bir eğitim alanıdır (Üzülmez, 12.10.2016, www.uzulmez.info). Birçok çevreci teknolojik devrimin tek başına çevre sorunlarına çözüm olamayacağı kanaatini taşımaktadır (Foster, 2012: 13). Çevre eğitimi ile bireyler çevrelerini tanıyarak gelecekte olabilecek çevre sorunlarının çözümünde stratejiler geliştirmelerine yardımcı olur (Şenyurt vd., 2011: 13).

Işıldar'ın (2008) Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Çevre Sağlığı Programı öğrencileri üzerinde yapmış olduğu bir çalışmaya göre öğrencilerin okula yeni başladıklarında ve mezuniyet döneminde çevre bilincine sahip oldukları görülmektedir. Ancak mezuniyet durumuna gelen öğrencilerin düşüncelerinin daha da netleştiğini ve doğayı merkeze alan ve verilen eğitimi özümsemiş ve bu eğitim sonucunda çevrecilik anlayışını geliştirmiş oldukları tespit edilmiştir. Fakat çevreci davranış anlamında eğitim sonrasında bir değişiklik olmadığı görülmüştür.

Kahyaoğlu vd. (2008) İlköğretim Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği programlarında okuyan öğretmen adaylarının lise de ve üniversite de çevre dersi alma/almama durumlarına göre çevre tutum puanları değerlendirilmiş ve lise ve üniversitede çevre dersi alan öğretmen adaylarının almayanlara göre aritmetik ortalama puanlarının daha yüksek olduğu ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını tespit etmiştir. Oğuz vd.'nin (2010) yapmış olduğu bir çalışmaya göre öğrencilerin bilgi ve farkındalık seviyeleri ile çevresel tutum ve davranışları aynı yönde gelişmemiştir. Bir başka deyişle bilgi ve farkındalığın tutum ve davranışlara dönüşmediği tespit edilmiştir. Sadık ve Çakan'ın (2010) biyoloji bölümü öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre sorunlarına yönelik tutum düzeylerini incelerken çevre dersi alan öğrencilerin çevresel davranış, çevresel düşünce, çevresel tutum ve çevre bilgisi puanlarına ait aritmetik ortalamalar almayan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Aksoy ve Karatekin'e (2011) göre eğitim fakültesi öğrencilerinin üniversitede almış oldukları çevre eğitimi dersleri onların çevreye yönelik duyuşsal eğilimleri üzerinde olumlu bir etki oluşturmamıştır. Ancak üniversitede çevre eğitimi dersi alan öğrenciler almayanlara göre çevreye yönelik duyuşsal eğilim puanları daha yüksek çıkmıştır.

Kayalı (2010), Değirmenci (2012) ve Şenyurt vd.'nin (2011) yaptıkları araştırma sonuçlarına göre çevre dersi alan öğrencilerin almayan öğrencilere göre çevreye yönelik tutumları anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Yapılan araştırmalarda genel olarak çevre eğitiminin çevresel tutumu geliştirdiği ancak bunu davranışa dönüştürmede başarılı olmadığını göstermiştir. Bu araştırma ile de kamu yönetimi bölümü öğrencilerinin almış oldukları çevre derslerinin çevre bilinci üzerine etkisi incelenecektir.

3.1. Araştırma Alanına Giren Üniversitelerin Kamu Yönetimi Bölümlerinde Çevre Eğitimi

Kamu yönetimi bölümlerinde çevre eğitimi önemsenmektedir. Nitekim bölümün alt ana bilim dallarından birisi kentleşme ve çevre sorunları ana bilim dalıdır. Her iki üniversitenin müfredatları ve ders içerikleri incelendiğinde birbirine benzer dersler yer aldığı görülmüştür. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde 2 kredilik “Çevre Sorunları” dersi, 2 kredilik seçmeli “Çevre Ekonomisi” dersi, 2 kredilik “Çevre Hukuku” dersi ve 2 kredilik seçmeli “AB ve Türkiye’de Çevre Politikaları” dersi okutulmaktadır. Mustafa Kemal Üniversitesinin müfredatı incelendiğinde ise lisans düzeyinde 3 kredilik “Kent ve Çevre Sorunları” dersi, yine 3 kredilik “Çevre Yönetimi” dersi ve 3 kredilik “Çevresel Etki Değerlendirmesi” dersi okutulmaktadır.

Ders içerikleri ise şu şekildedir;

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi;

Çevre sorunları dersi; çevre, çevre sorunları ve ilgili kavramlar ile çevre kirliliği türleri, çevre ve çevre sorunlarının felsefi arka planı, dünyada ve Türkiye’de bu kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi, sürdürülebilir kalkınma kavramının çevre sorunları ile ilişkisi ve ekonomik ile sosyal açıdan boyutlarının ele alınması konularını içermektedir.

Çevre ekonomisi dersi; çevre sorunları, çevre kirliliğine ekonomik yaklaşımlar, çevre koruma standartları, sürdürülebilirlik kavramı, çevre korumanın fayda ve maliyetlerini hesaplamak, tüketim ve refah ilişkisi, yasal düzenlemelere dayalı çevre koruma araçları, ekonomik araçlara dayalı çevre koruma araçları, kentsel toprak, su kaynakları, nüfus ve gelişme, ortak mallar konularını içermektedir.

Çevre hukuku dersi; çevre sorunsalının ortaya çıkışı, çevre koruma düşüncesi ve yaklaşımları, çevre hukukunun doğuşu, çevre hukukunun felsefik, uluslararası ve ulusal kaynakları, çevre hakkı, sürdürülebilir kalkınma ve ÇED, çevre hukukunun temel ilkeleri, çevrenin korunmasında hukuki sorumluluk, çevrenin korunmasında cezai sorumluluk konularını içermektedir.

AB ve Türkiye’de çevre politikaları dersi; çevre, çevre sorunları ve ilgili kavramlar ile çevre kirliliği türleri, çevre ve çevre sorunlarının felsefi arka planı, dünya de ve Türkiye’de bu kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi, sürdürülebilir kalkınma kavramının çevre sorunları ile ilişkisi ve ekonomik ile sosyal açıdan boyutlarının ele alınması konularını içermektedir.

Mustafa Kemal Üniversitesi;

Kent ve çevre sorunları dersi; Kent ve Çevre Sorunları dersi, çevre, çevre sorunları kent ve kentsel sorunlar konularında kavramsal bir alt yapının oluşumunu sağlayacak bilgileri içermektedir.

Çevre yönetimi dersi; temel kavramlar, çevre-insan ilişkileri, çevre değerleri ve çevre sorunları, çevre ekonomisi ve eko-ekonomi, çevrecilik, Türkiye’de çevre yönetimi ve örgütlenme, Türkiye’de çevre politikaları konularını içermektedir.

Çevresel etki değerlendirme dersi; çevre, çevre sorunları, çevre yönetimi araçları, çevre hukuku, ÇED Yönetmeliği, Türkiye’de çevre politikaları ve uygulaması konularını içermektedir.

4. ALAN ARAŞTIRMASI

Çevre bilinci ile çevre dersleri arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için Mustafa Kemal Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Kamu yönetimi bölümünde çevre dersi alan ve almayan öğrencilerin çevre bilinç düzeyini ölçmek üzere Dunlap ve Van Liere (1978) tarafından geliştirilen ve 2000 yılında revize edilen “Yeni Çevresel Paradigma” (New Environmental Paradigm) ölçeği uygulanmıştır.

4.1. Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi

Alan araştırmasının alt yapısı üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda öğrencilere ilişkin betimsel istatistikler yer almıştır. İkinci kısımda frekans analizleri ile katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirilmiştir. Üçüncü kısımda demografik değişkenlere ve çevre dersi alıp almamaya göre oluşturulmuş hipotez testleri yer almaktadır. Anlamlı farklılık hipotezleri test edilirken iki bağımsız grubun ortalamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Grup sayısının ikiden fazla olması durumunda; ikiden fazla bağımsız grubun ortalamalarının birbirinden farklı olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel analiz yöntemi olan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA testinin yapılabilmesi için grupların varyanslarının homojen yani eşit olması şartı aranmıştır. Eğer grup varyansları homojen değil ise alternatif olarak Welch ve Brown-Forsythe testleri uygulanabilir. Bu testler gürbüz (robust) testler olup F testinin alternatifi olarak kullanılır. İki test arasında Welch testi daha güçlü olduğu için ANOVA'nın homojenlik şartı yerine getirilemediğinde kullanılmıştır. (Durmuş vd., 2013: 118-133).

Araştırmada uygulanan anket soruları tüm öğrencileri uygulanmak istenmektedir. Ancak söz konusu öğrencilerin tamamına ulaşmanın zorluğundan dolayı belirli bir örneklem kütlesi seçilerek araştırma tamamlanmıştır. Seçilen örneklem konu kapsamına uygun bir şekilde Mustafa Kemal Üniversitesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde eğitim alan kamu yönetimi bölümü öğrencileri arasından oluşturulmuştur. Bu kapsamda her iki bölümde toplam 590 öğrenciye anket uygulanmıştır.

4.2. Veri Toplama Aracı ve Faktör Analizi

Yeni çevreci paradigma ölçeği ile ilgili ülkemizde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ilk defa Furman (1998) tarafından yapılmıştır. Yeni çevresel paradigma ölçeği 15 sorudan oluşan, 5'li Likert tipi ölçeklendirme desenine sahip olan bir ölçektir. Ölçek iki farklı değişkenden oluşmaktadır. Bu değişkenler çevre merkezci ve insan merkezci olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13 ve 15'inci sorular çevre merkezci yaklaşımı ölçen sorular olmakla birlikte 2, 4, 6, 8, 10, 12 ve 14'üncü sorular ise insan merkezci yaklaşımları ölçen sorulardır (Aytaç ve Öngen, 2012: 17).

Yeni çevreci paradigma ölçeği: Bu ölçeğin alt boyutlarını tespit etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Veri setinin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ve Bartlett küresellik testi uygulanmış, KMO değeri 0,50'nin üzerinde olduğu ve Bartlett testi de 0,05 önem derecesinden anlamlı olduğundan veri seti faktör analizine uygun bulunmuştur (KMO= 0,796, Bartlett test (78)=1389,644, p=0,000).

Temel bileşenler yöntemi ve Varimax döndürme yöntemi kullanılarak elde edilen faktör analizi sonucunda 2 faktör elde edilmiştir. Örneklem yeterliliği değerini ölçen anti image korelasyon matrisinde yer alan ve a üst indislerine sahip olan değerler 0,5'ten büyük olduğu için hiçbir soru testten çıkarılmamıştır (Coşkun vd., 2010: 284-285). Toplam açıklanan varyans oranı % 39,339 olarak bulunmuştur. Soru gruplarına yapılan faktör analizi sonucunda 6. ve 11. soru analizden çıkartılmıştır. Söz konusu soruların faktör yükleri neticesinde ters yükleme yaptığı görülmüştür. Bu iki sorunun çıkartılması ile birlikte tekrar yapılan faktör analizi sonucunda araştırmanın hipotezlerinde kullanılacak yeni değişkenler belirlenmiştir. Yeni değişkenlerin hesaplanmasında toplam değer hesaplama yöntemlerinden ortalama alma yöntemi kullanılmıştır. Tüm analiz yöntemlerinin tekrar tekrar uygulanması sonucunda elde edilen faktör analizi aşağıda gösterilmektedir.

Faktör Adı: Çevre Merkezci Yaklaşım (Faktörün Açıklayıcılığı % 26,026)

Soru İfadesi

Faktör
Ağırlığı

Hayvanlar ve bitkilerde en az insanlar kadar yasama hakkına sahiptirler.	,775
Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.	,717
İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	,671
Nüfus dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.	,619
İnsanoğlu zeka gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.	,603
Doğanın çok çabuk bozulabilecek kadar çok hassas bir dengesi vardır.	,571
İnsanoğlunun doğaya müdahalesi genellikle felaketlerle sonuçlanır.	,549

Faktör Adı: İnsan Merkezci Yaklaşım (Faktörün Açıklayıcılığı % 13,313)

Soru İfadesi

Faktör
Ağırlığı

İnsan düşünce gücü ve zekası sayesinde doğanın tüm inceliklerini öğrenecek ve onu istediği gibi kontrol altına alacaktır.	,721
İnsanoğlu akli ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır.	,541
İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.	,510
Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.	,475
İnsanlar kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptirler.	,474
Doğanın modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır.	,443

4.3. Öğrencilere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın bu kısmında öğrencilerin demografik özellikleri ve faktör analizini oluşturan önermelerin frekans analizleri bulunmaktadır.

Tablo 1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	N	%	Çevre Dersi	N	%
Kadın	330	55,9	Evet aldım.	428	72,5
Erkek	260	44,1	Hayır Almadım	162	27,5
Toplam	590	100	Toplam	590	100
Sınıf	N		%		
1. Sınıf	101		17,1		
2. Sınıf	46		7,8		
3. Sınıf	77		13,1		
4. Sınıf	341		57,9		
5. ve üzeri	24		4,1		
Toplam	589		100		

Tablo 1'e göre; ankete katılan 590 öğrencinin % 55,9'u kadın, % 44,1'i erkektir. Çevre dersi alan öğrencilerin oranı %72,5 iken çevre dersi almayanların oranı %27,5'dur. Anketin uygulandığı öğrencilerin çoğunluğunu 4. sınıflar (%57,9) oluşturmakla birlikte her sınıftan ankete katılım olmuştur. Yaş ve aylık gelir soruları eşit aralıklı bir sınıflandırmaya gidilmeden doğrudan öğrencinin yaşı ve geliri öğrenilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin yaşlarının ortalaması 22,5, aylık gelirlerinin ortalaması ise 626,12 TL'dir.

Tablo 2: Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğine Verilen Yanıtların Yüzdelerik Dağılımları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	N	Ort
1. Nüfus dünyanın taşıma kapasitesinin üstünde bir hızla artmaktadır.	6,2	11,0	10,3	41,6	31,0	584	3,80
2. İnsanlar kendi istek ve arzuları doğrultusunda doğayı değiştirme hakkına sahiptirler.	44,3	27,0	3,9	14,8	10,0	589	2,19
3. İnsanoğlunun doğaya müdahalesi genellikle felaketlerle sonuçlanır.	9,3	15,8	11,5	36,8	26,6	582	3,55
4. İnsanoğlu akli ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır.	12,0	17,9	13,4	36,3	20,3	581	3,34
5. İnsanlar doğayı ve doğal kaynakları aşırı kullanmakta ve tüketmektedirler.	7,7	5,6	2,9	36,1	47,7	585	4,10
6. Aslında doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz takdirde dünyadaki doğal kaynaklar sınırsızdır.	7,9	13,4	10,8	33,5	34,2	582	3,73
7. Hayvanlar ve bitkilerde en az insanlar kadar yasama hakkına sahiptirler.	6,5	2,9	3,9	17,5	69,2	584	4,39
8. Doğanın modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır.	9,4	16,0	22,4	33,4	18,8	575	3,36
9. İnsanoğlu zeka gibi çok özel yeteneklere sahip olsa da yine de doğa kanunlarına tabiidir.	3,8	5,5	10,1	49,7	30,9	585	3,98
10. Ekolojik kriz denilen olay çok fazla abartılmaktadır.	28,1	34,6	22,1	12,3	3,0	570	2,27
11. Dünyamız boş evrende yalnız gezen bir uzay gemisi gibidir; sınırlı bir alan ve kaynaklara sahiptir	11,1	17,3	20,2	34,4	17,0	578	3,28
12. İnsanoğlu doğaya hükmetme hakkına sahiptir.	28,3	32,6	10,4	20,5	8,1	565	2,47
13. Doğanın çok çabuk bozulabilecek kadar çok hassas bir dengesi vardır.	4,1	14,8	7,5	41,8	31,7	586	3,82
14. İnsan düşünce gücü ve zekası sayesinde doğanın tüm inceliklerini öğrenecek ve onu istediği gibi kontrol altına alacaktır.	12,1	23,5	16,3	34,4	13,8	588	3,14
15. Bugünkü tüketim alışkanlıkları değiştirilmezse ileride çok büyük çevre problemleri ile karşı karşıya gelinecektir.	7,5	3,4	6,5	27,9	54,8	588	4,19

Frekans analizlerinde genel olarak öğrencilerin çevre merkezli sorularda daha yüksek katılım gösterdiği görülmektedir. Ancak 6. soru olan 'Aslında doğru kullanmayı ve geliştirmeyi bildiğimiz takdirde dünyadaki doğal kaynaklar sınırsızdır' önermesinde öğrencilerin ortalamaları ifadeye katılıma daha yakındır. Yine 4. soru olan 'insanoğlu akli ve yaratıcılığı sayesinde, her durumda dünyayı yaşanabilir kılacaktır' ve 8. soru olan 'doğanın modern endüstrileşmiş toplumların tüm negatif etkilerini bertaraf edecek kadar güçlü bir dengesi vardır' ifadelerine katılım oranı yüksektir.

4.4. Araştırma Hipotezleri ve Analiz Sonuçları

Araştırmanın bu bölümünde faktör analizi sonucunda elde edilen yeni değişkenlerin öğrencilerin çevre dersi alıp almaması, cinsiyet, yaş, gelir durumu ve sınıfı gibi özellikleri açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Bu kapsamda 10 adet hipotez oluşturulmuştur.

H₁: Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları çevre dersi alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 3: Çevre Merkezci Anlayışa Sahip Olanların Çevre Dersi Almalarına Göre Anlamlı Farklılığı Analiz Sonucu

<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (2-tailed)</i>	<i>Hipotez</i>
2,474	,116	1,710	253,814	,088	Ret

‘Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları çevre dersi alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.’ hipotezini kanıtlamak için yapılan t-testi sonucuna göre ($p=0,088>0,05$) değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış olup, H₁ hipotezi reddedilmiştir. Ancak çevre dersi alan öğrenciler (4,01) çevre dersi almayan öğrencilerden (3,88) daha fazla çevre merkezci düşünmektedir.

H₂: Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları çevre dersi alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 4: İnsan Merkezci Anlayışa Sahip Olanların Çevre Dersi Almalarına Göre Anlamlı Farklılığı Analiz Sonucu

<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (2-tailed)</i>	<i>Hipotez</i>
,201	,654	-1,161	280,314	,247	Ret

‘Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları çevre dersi alıp almamalarına göre farklılık göstermektedir.’ hipotezini kanıtlamak için yapılan t-testi sonucuna göre ($p=0,247>0,05$) değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış olup, H₂ hipotezi reddedilmiştir. Ancak çevre dersi almayan öğrenciler (2,85) çevre dersi alan öğrencilerden (2,77) daha fazla insan merkezci düşünmektedir.

H₃: Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları cinsiyet açısından farklılık göstermektedir.

Tablo 5. Çevre Merkezci Anlayışa Sahip Olanların Cinsiyet Açısından Anlamlı Farklılığı Analiz Sonucu

<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (2-tailed)</i>	<i>Hipotez</i>
6,338	,012	2,245	586	,025	Kabul

‘Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları cinsiyet açısından farklılık göstermektedir.’ hipotezini kanıtlamak için yapılan t-testi sonucuna göre ($p=0,025<0,05$) değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış olup, H₃ hipotezi kabul edilmiştir. Anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bakmak için katılımcıların verdiği cevapların ortalamalarına bakılmıştır. Buna göre kadın katılımcıların (4,04) erkek katılımcılardan (3,90) daha fazla çevre merkezci anlayışa sahip olduğu görülmektedir.

H₄: Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları cinsiyet açısından farklılık göstermektedir.

Tablo 6. İnsan Merkezci Anlayışa Sahip Olanların Cinsiyet Açısından Anlamlı Farklılığı Analiz Sonucu

<i>F</i>	<i>Sig.</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (2-tailed)</i>	<i>Hipotez</i>
2,491	,115	1,849	586	,065	Ret

‘Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları cinsiyet açısından farklılık göstermektedir.’ hipotezini kanıtlamak için yapılan t-testi sonucuna göre ($p=0,065>0,05$) değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış olup, H_4 hipotezi reddedilmiştir.

H_5 : Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları ile yaşları arasında pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 7. Çevre Merkezci Bilinç ile Yaş Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çevre Merkezci Bilinç
Yaş	Pearson Correlation	,51
	Sig. (2-tailed)	,226
	N	572

‘Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları ile yaşları arasında pozitif bir ilişki vardır’ hipotezini kanıtlamak için yapılan korelasyon analizi sonucunda p değeri ($0,226>0,05$) olduğu için H_5 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre çevre merkezci bilinç ile katılımcıların yaşı arasında bir ilişki bulunamamıştır.

H_6 : Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları ile yaşları arasında negatif bir ilişki vardır.

Tablo 8. İnsan Merkezci Bilinç ile Yaş Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çevre Merkezci Bilinç
Yaş	Pearson Correlation	-,111
	Sig. (2-tailed)	,008
	N	572

‘Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları ile yaşları arasında negatif bir ilişki vardır’ hipotezini kanıtlamak için yapılan korelasyon analizi sonucunda p değeri ($0,008<0,05$) olduğu için H_6 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre katılımcıların yaşları arttıkça insan merkezci bilinç (Pearson Korelasyon : -,111) azalmaktadır.

H_7 : Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları ile aylık gelirleri arasında pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 9. Çevre Merkezci Bilinç ile Aylık Gelir Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çevre Merkezci Bilinç
Yaş	Pearson Correlation	-,30
	Sig. (2-tailed)	,521
	N	450

‘Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları ile aylık gelirleri arasında pozitif bir ilişki vardır’ hipotezini kanıtlamak için yapılan korelasyon analizi sonucunda p değeri ($0,521>0,05$) olduğu için H_7 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre çevre merkezci bilinç ile katılımcıların aylık gelirleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

H_8 : Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları ile aylık gelirleri arasında negatif bir ilişki vardır.

Tablo 10. İnsan Merkezci Bilinç ile Aylık Gelir Arasındaki Korelasyon Analizi

		Çevre Merkezci Bilinç
Yaş	Pearson Correlation	-,128
	Sig. (2-tailed)	,007
	N	450

'Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları ile aylık gelirleri arasında negatif bir ilişki vardır' hipotezini kanıtlamak için yapılan korelasyon analizi sonucunda p değeri (0,007)<0,05 olduğu için H₈ hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre katılımcıların aylık gelirleri arttıkça insan merkezci bilinç (Pearson Korelasyon : -,128) azalmaktadır.

H₉: Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları sınıfları açısından farklılık göstermektedir

Tablo 11. Çevre Merkezci Anlayışa Sahip Olanların Sınıfları Açısından Anlamlı Farklılığı Analiz Sonucu

Statistic ^a	df1	df2	Sig.	Hipotez
1,944	4	102,392	,109	Ret

Grup varyansları homojenlik testi sonuçlarına göre sınıf değişkeni (p değer=0,013) p değer<0,05 olduğundan tek yönlü ANOVA testinin ön şartı sağlanmamıştır. Bundan dolayı şartı sağlamayan faktörlere ANOVA testinin alternatifi olarak Welch testi uygulanmıştır. 'Katılımcıların çevre merkezci bilince sahip olmaları sınıfları açısından farklılık göstermektedir' hipotezini kanıtlamak için yapılan Welch testi sonucuna göre (p=0,109>0,05) sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış olup, H₉ hipotezi reddedilmiştir.

H₁₀: Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları sınıfları açısından farklılık göstermektedir. açısından farklılık göstermektedir.

Tablo 12. İnsan Merkezci Anlayışa Sahip Olanların Sınıfları Açısından Anlamlı Farklılığı Analiz Sonucu

Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.	Hipotez
2,208	4	,552	1,234	,295	Ret

'Katılımcıların insan merkezci bilince sahip olmaları sınıfları açısından farklılık göstermektedir' hipotezini kanıtlamak için yapılan ANOVA analizi sonucuna göre (p=0,295>0,05) sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış olup, H₁₀ hipotezi reddedilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevre sorunlarının temel kaynaklarından birisi insan faaliyetleridir. Bu kapsamda sorunun çözümü de yine insan faaliyetlerinin dengelenmesi ile olacağı aşikârdır. Çevre sorunlarına çözüm odaklı faaliyetlerde bulunmak çevre bilincinin gelişmesi ile olur. Birey insan merkezci yaklaşıma sahip olur ise insanın çevreye egemen olduğu ve çevre sorunlarının göz ardı edildiği bir toplum yapısı oluşur. Toplumun çevre bilincine sahip olması çevre merkezci bilince sahip bireylerin gelişmesi ile olur. Çevre merkezci bilincin gelişmesinde de eğitimin büyük bir önemi vardır. Birçok araştırma ile çevresel tutum ve davranış ile çevre eğitimi arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma ile de kamu yönetiminde okutulan çevre derslerinin çevre bilinci üzerine olan etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda çevresel tutum ve davranışın oluşmasında çevre eğitiminin olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ancak verilen çevre dersleri ile çevre merkezci bilinç oluşması arasında istatistikî bir ilişki bulunamamıştır. Bu kapsamda kamu yönetiminde okutulan çevre derslerinin müfredat açısından tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin çevre derslerinde çevresel tutum ve davranışlarını geliştirecek şekilde bir müfredat oluşturulması gerekmektedir.

Araştırmada öğrencilerin demografik özellikleri ile çevre merkezci ve insan merkezci bilinç arasındaki ilişki incelenmiştir. Cinsiyet açısından kadınların erkeklerden daha fazla çevre merkezci bilince sahip olduğu görülmüştür. Yaş açısından ise yaşın artması ile birlikte insan merkezci anlayışın azaldığı görülmüş ancak çevre merkezci yaklaşımda bir artış gözlenmemiştir. Öğrencilerin geliri arttıkça insan merkezci anlayışın azaldığı ancak çevre merkezci yaklaşımda herhangi bir etkinin olmadığı görülmüştür. Çevre merkezci ve insan merkezci

anlayış okunun sınıf açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ancak herhangi bir anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Kamu yönetimi bölümünde okutulan çevre derslerin sayısı ile ilgili bir sıkıntı göze çarpmamakta ancak bu derslerin çevresel tutum ve davranış üzerinde çok fazla etkisi olduğu söylenemez. Bu kapsamda ders müfredatlarının tekrar gözden geçirilmesi ve çevre merkezci bir bilinç oluşturulmasına yönelik bir müfredat hazırlanması gerekmektedir. Nitekim kamu yönetimi gibi bürokrasinin önemli mevkilerine personel yetiştiren bölümlerden mezun olan öğrenciler daha yaşanabilir bir dünya için çaba göstermeli ve çevre sorunlarının çözümünde önemli katkı sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağır, Osman ve Turhan, Aydın, (2014), “Demokratik Toplumda Bilginin Önemi ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2.
- Aksoy, Bülent ve Karatekin, Kadir (2011), “Farklı Programlardaki Lisans Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Duyuşsal Eğilimleri”, TSA, Cilt: 15, Sayı: 3, s. 23-36.
- Akyüz, Emrah (2015), “Çevre Sorunları ve İnsan Hakları İlişkisi”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 15, s. 427-436.
- Aytaç, Mustafa ve Öngen, Burcu (2012), “Doğrulamalı Faktör Analizi ile Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğinin Yapı Geçerliliğinin İncelenmesi”, İstatistikçiler Dergisi Cilt: 5, s. 14-22.
- Baykal, Hülya ve Baykal, Tan, (2008), “Küreselleşen Dünya’da Çevre Sorunları”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, s.1-17.
- Bozkurt, Yavuz (2013), Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikalarının Dönüşünü Çevre Sorunları ve Politikaları, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Coşkun, Recai-Altunışık, Remzi-Bayraktaroğlu, Serkan ve Yıldırım, Engin, (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık.
- Değirmenci, Mevlüt (2012), “İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kayseri İli Örneği)”, Journal of European Education, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 47-53.
- Demirkaya, Hilmi (2006), “Çevre Eğitiminin Türkiye’deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Yaklaşımlar”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1 s. 207-222.
- Dunlap, Riley E. – Van, Liere, Kent, D.- Mertig, Angela,G. ve Jones, Robert Emmet (2000), “Measuring Endorsement of the New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale”, Journal of Social Issues, Vol. 56, No. 3, s. 425–442.
- Durmuş, Beril-Yurtkoru, Serra.E.-Çinko, Murat (2013), Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi, Beta Basım A.Ş., İstanbul.
- Erten, Sinan (2004), “Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?”, Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, Sayı: 65/66.
- Ertürk, Hasan (2009), Çevre Bilimleri, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Foster, B., John (2012), Marksist Ekoloji, (Çev.: Barış Baykal), Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Furman, Andrzej (1998), “A Note On Environmental Concern In A Developing Country. Results From An İstanbul Survey”. Environment & Behavior, Cilt: 30, s. 520–534.
- Görmez, Kemal (2010), Çevre Sorunları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Gül, Fikri (2013), “İnsan-Doğa İlişkisi Bağlamında Çevre Sorunları ve Felsefe”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, s. 17-21.
- Hayta, Bayazıt A. (2006), “Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Ailenin Yeri ve Önemi”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, s. 359-376.
- Işıldar Yücel, Gamze (2008), “Meslek Yüksel Okulları Boyutunda “Çevre Eğitimi”nin Çevreci Yaklaşımlar ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 4, s. 759-778.
- Kahyaoğlu, Mustafa- Daban, Şerafettin ve Yangın, Selami (2008), “İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları”, D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, s.42-52.

- Karabıçak, Mevlüt ve Armağan, Ramazan (2004), “Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, s. 203-228.
- Karakoç, Gamze, A. (2004), “Çevre Sorunlarına Etik Yaklaşım”, Mehmet C. Marın ve Uğur Yıldırım (Ed.), Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar –Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler-, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, s. 59-72.
- Kaya Niyazi-Çobanoğlu T. Mehmet-Artvinli Eyüp, “Sürdürülebilir Kalkınma için Türkiye’de ve Dünyada Çevre Eğitimi Çalışmaları”, http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_44.pdf, (11.10.2016).
- Kayaer, Mesut (2013), “Çevre ve Etik Yaklaşımlar”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 63-76.
- Kayalı, Hülya (2010), “Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları”, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 21, s. 258-268.
- Keleş, Ruşen (2015), 100 Soruda Çevre Sorunları ve Çevre Politikası, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Oğuz, Dicle-Çakıcı, Işıl-Kavas, Safiye (2011), “Yükseköğretimde öğrencilerin çevre bilinci”, SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, s. 34-39.
- Özbutuğu, Emrah-Karahan, Serdar ve Tan, Çetin (2014), “Çevre Eğitimi Ve Alternatif Yöntemler – Literatür Taraması”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 25, s. 393-408.
- Sadık, Fatma ve Çakan, Halil (2010), “Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyleri”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 351-365.
- Şenyurt, Arzu-Temel, Bayık, Ayla ve Özkahraman Şükran, (2011), “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Konulara Duyarlılıklarının İncelenmesi”, S.D.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 8-15.
- Tuna, Muammer (2007), “Çevrecilik: Tarihsel, Teorik, Felsefi Temelleri ve Küreselleşmesi”, Ayşegül Mengi (Ed.), Çevre ve Politika Başka Bir Dünya Özlemi, İmge Kitabevi, Ankara, s. 187-220.
- Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı, <http://www.tukcev.org.tr/cevre-egitimi>, (10.10.2016).
- Üzülmez Müslüm, “Çevre Eğitiminin Önemi”, <http://www.uzulmez.info/muslum/makale/cevregtm.htm>, (12.10.2016).
- Yılmaz Turgut Nükhet, (2009), Çevre Politikası ve Hukuku, İmaj Yayınevi, Ankara.
- http://cevremuhendisligi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=24:cevre-egitimi-ve-onemi&catid=4:bunlari-biliyormusunuz, E.T.: 11.10.2016.